

דניאל היקר,

תודה שנתת במה לחוברת שכתבתי, ותודה על דבריך המחכימים.

כתבתי את החוברת "בעין הסערה" מתוך סערת רגשות סביב השסעים הקשים בתוך החברה שלנו.

המחלוקת בינינו אכן נובעת מוויכוח תיאולוגי: האם ישנו כוח נסתר, קרי אלוקים, שמציאותנו נעלמת מאתנו, אך הוא נוכח מאחורי הקלעים, וכתוצאה מכך ישנו מסר מחייב לעולם כולו ולעם ישראל בפרט.

הביקורת שלך כולה נובעת מאי קבלתך את האקסיומה הזאת.

נקודת המוצא שלך היא שאין אלוקים, והעולם מתנהל על פי דיאלקטיקה סוציולוגית, רעיונית, מוסרית ופוליטית.

הפרק השלישי בחוברת הוא ניסיון לתת תשובה לשאלה הנצחית הזאת.

בתגובתך אתה רק קובע שאינך מאמין בשום כוח עליון שמנהל את העולם. אתה לא מתמודד עם השאלה עצמה, אינך מסביר על סמך איזו אינטואיציה או איזה מדע בדוק אתה דוחה את דברי.

זה חסר, ולדעתי, זו אולי נקודת המוצא העיקרית לדיאלוג.

ואם שנינו לא מסכימים בשורש הדברים, אולי לא נוכל גם להסכים במסתעף ממנו. אך אפשר להמשיך להתווכח.

לגופו של עניין אעיר כמה הערות על מה שכתבת:

- אתה נוגע בשאלה כיצד יתכן שדווקא הציבור החילוני עמד בראש החץ של שיבת ציון. אני מקדיש לשאלה הזאת פרק שלם. לא כתבתי שהציבור החילוני היה "כלי" שימושי למטרה נעלה שלא היו מודע לה. להיפך, הם היו חדורים ברוח חלוצית ובמסירות נפש מופלאה. הם אינם אפיזודה חולפת, אלא חלק אינטגרלי ממהלך היסטורי. אזכיר גם שרעיון שיבת ציון תמיד היה עמוק במעמקי הנפש של כל יהודי, הרבה לפני תחילת הציונות. הפילוסוף והמשורר הגדול רבי יהודה הלוי (נולד בטולדו 1075, נפטר בירושלים 1141), בספר הכוזרי, כבר מתרעם על כך שבני עמו אינם עושים מאמצים פעילים לשוב לארצם, ואף לועג על כך שתפילתם היומיומית לשיבת ציון היא "כדבור התוכי וכצפוף הזרזיר" (מאמר שני כ"ג-כ"ד). הגאון מווילנה במאה ה-18 קורא לתלמידיו לעלות לישראל, ורבים הגשימו זאת. במאה ה-19, הרבנים אלקלאי (1798-1878), מוהליבר (1824-1898) וריינס (1839-1915), מתוך הבנה שהגלות מגיעה לקראת סיום, קראו לעלייה המונית לארץ ישראל וחיזוק היישוב היהודי הקטן ההולך וגדל שם. וכול זאת עוד לפני שהרצל עלה על במת ההיסטוריה. זה כמובן אינו גורע מגדולתו של הרצל.

- אתה מציין שהרמב"ם אינו מונה את יישוב ארץ ישראל כאחת מתוך 613 המצוות. יש לכך סבות שלא כאן המקום לפרטן. אבל דעתו של הרמב"ם ידועה וברורה: בפרקים האחרונים של חיבורו המונומנטלי "משנה תורה" הוא פורס את ראייתו ההיסטוריוסופית. וכך בהלכות מלכים פרק א': "שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ: למנות להם מלך..., להכרית זרעו של עמלק... ולבנות להם את בית הבחירה". ובפרק י"א: "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה... ובונה המקדש, ומקבץ נדחי ישראל...". לא היה הוגה דעות ציוני או "משיחי" יותר מהרמב"ם.

- גם לציבור החרדי הקדשתי פרק שלם בחוברת. התורה היא בעיניי המסר האלוקי לאנושות ולעם ישראל בפרט, ובעזרתה הוא יוכל להיות אור לגויים. החרדים הביאו לפריחה חסרת תקדים של לימוד תורה מחד וגם של קיום תורה ומצוות. אך יש לי ביקורת נוקבת עליהם על שלא השכילו להיות שותפים טבעיים לבניין המדינה על כל רבדיה, למרות שדרכה של תורה

מחייבת זאת. הדבר פגע ופוגע קשות במדינה וגם בהם עצמם. כתבתי על כך בהרחבה בפרק הדן בעולם החרדי.

- אתה מודה שהלהט הגדול של תחילת הציונות הולך ומתמוגג. הלהט הזה עדיין קיים תודה לא-ל בחלקים גדולים בעם, דתיים כחילוניים. אך חייבים להודות שאותו להט נמצא היום בעיקר בציבור הדתי לאומי ובציבור המסורתי. הסבה לכך גם נדונה בחוברת שלי. ואני רוצה גם להקשות עליך: מבחינתי, זכותו של העם היהודי למדינה עצמאית בארץ ישראל מעוגנת בברית שבין אלוקים ועם ישראל עוד מימי אברהם אבינו לפני כ-3500 שנה. ההיגיון הפנימי (coherence בלשונך) של שיטתך בנוי על מפגש במאה ה-19 בין הומניזם, השכלה ואמנציפציה. אלה יצרו תנאים ללאומיות הישראלית. במאמר על הזהות היהודית כתבתי דברים הפוכים: דווקא "כישלון" האמנציפציה והרצון לאינטגרציה של המשכילים במשפחת העמים היה למנוע החזק של הציונות. אם תנועת ההשכלה שיצרה גם את האופציה לאמנציפציה הייתה מצליחה, העם היהודי פשוט היה נעלם מעל במת ההיסטוריה. מטרת המפגש המשולש "הומניזם", "השכלה" ו"אמנציפציה", הייתה דווקא להיטמע בין הגויים. הלאומיות הישראלית צמחה מתוך כישלון הניסיון הזה. אתה חייב הסבר כיצד, לשיטתך, ללא בסיס אמוני בתורת ישראל, ניתן להצדיק הקמת מדינה עצמאית בארץ ישראל ולהבטיח את זהותה היהודית בעתיד. מדינה ללא זהות יהודית תהיה מדינה ככל העמים, בה יחיו יהודים שגורלם יהיה כגורלם של היהודים בגלות.

- אני מסכים עם המשפט האקזיסטנציאליסטי שלך, "מה שמניע את העולם, לטוב או לרע, הוא מה שבני אדם רוצים". גם ביהדות יש לרצונו של האדם ולמעשיו, מקום מרכזי ביותר. העולם הוא סוג של דיאלוג מתמיד בין האדם ואלוקים. האדם במעשיו הוא בסופו של דבר מי שקובע כיצד תיראה הנהגתו של האלוקים בעולם, או במילים אחרות, השפע האלוקי לעולם תלוי במעשיו של האדם. יש לאדם בדיוק אותה מידה של אחריות כלפי העולם שאתה מייחס לו על פי תורת האקזיסטנציאליזם.

אגב, אם עדיין לא עשית זאת, אני ממליץ לך לקרוא את ספרו המצוין של Laurent Touil-Tartour. הספר דן על המהפך הרעיוני של SARTRE בשנותיו האחרונות בעקבות שיחותיו במשך 10 שנים עם Benny Levi. גם SARTRE בערוב ימיו הבין את הממד המטפיזי של עם ישראל.

אסיים כאן, למרות שיש עוד מה לומר. מקווה שאתה עובר את הימים המאתגרים האלה בטוב ומאחל לכולנו רק בשורות טובות.